

Posudek doktorské práce

Autor práce: Mgr. Michal Lehečka

Název práce: Panelstories: etnografie (re)produkce prostoru panelového sídliště Černý Most

Vypracováno: Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií 2021

Tématem práce jsou socioprostorové vztahy utvářené na pražském sídlišti Černý most. Ve vztahu k tématu práce si autor klade následující výzkumné otázky: Jak se žije v takových místech, která město prostorově i společensky redefinují, vrací jej blíže volně plynoucímu prostoru a kladou poměrně silný důraz na kolektivitu? Jak probíhá interakce mezi místními obyvateli a materiálním prostředím modernismu? Kdy aktéři kooperují a kdy naopak vstupují do konfliktu? Pokud ano, jak a proč? Jak a proč jsou tato původně kolektivistická sídliště spravována, vlastněna a rozvíjena? Kdo a jak je nárokuje a ovládá, a kdo a proč je v tomto procesu podřízen či hendikepován?

Uvedené výzkumné otázky doplňuje autor v textu dalšími:

Jak a proč jsou (re)produkovány – tedy reprezentovány, praktikovány a zakoušeny – socio-materiální prostory panelových sídlišť?

Jaké instituce, aktérské skupiny a normativní, neformální i materiální vztahy tyto procesy spoluvytvářejí a jak a proč nárokuje a přetvářejí samotná sídliště?

Jaké aktérské vztahy, životní dráhy, mocenské role, praxe a strategie, objekty a věci se s těmito (re)produkcemi vážou?

Na otázky odpovídá daty získanými prostřednictvím etnografického výzkumu, který uskutečňoval na uvedeném sídlišti v letech 2014–2020. Za uvedené období shromáždil přibližně 200 rozhovorů, které zaznamenával a kódoval při kvalitativním výzkumu obvyklým způsobem.

Hlavní oporou pro teoretický rámec práce je autorovi Lefebverova koncepce produkce prostoru se známou triádou vyčleňující prostorové praktiky, reprezentace prostoru a prostor reprezentací. Dále se opírá o autory tzv. prostorového obratu a z hlediska koncepce terénního výzkumu o George Marcuse, Jamese Clifforda a další autory nové etnografie.

Henri Lefebvera pro účely této práce považuji za nijak překvapivou, ale šťastnou volbu, která je v textu vhodně doplněna konceptem privatismu. Navázání prostorových aktivit na otázku vlastnictví, správcovství a kvazi vlastnictví považuji za účelné a z prizmatu těchto vztahů odvíjení sociálních vztahů na sídlišti za největší přínos práce. Díky tomuto přístupu se autor neopírá pouze o dojmy a výpovědi informantů, ale je schopen zasadit svoje pozorování do pevnější struktury a rozpoznat v jednání obyvatel sídliště určitou logiku, která by jinak na první pohled nebyla zřejmá. Pomocí klíčového pojmu majetku a správcovství je též schopen vysvětlit tenze nebo protichůdné zájmy těch, kteří vlastní byty a institucí spravujících veřejný prostor. Téma vlastnictví, správcovství, či kvazi vlastnictví odvádí též autora od nekonkrétního pojmu prostoru k mnohem jasněji zakotvenější teritorialitě. Jejíž konceptualizace je dalším pozitivem předkládané disertační práce. Na základní úvaze o mnohočetné povaze teritoriálních nároků

v sídlištním prostoru pak představuje na základě terénních dat plejádu strategií a nuancí, jak jednotlivci nebo sociální skupiny s veřejným i soukromým prostorem nakládají a jak se k němu staví. Přestože příběhy nereprezentují obyvatele Černého Mostu rovnoměrně a zviditelněny jsou zde více spíše okrajové typy, jsou zde zastoupeny alespoň v základních konturách významné kategorie obyvatel daného prostoru a spektrum jejich zájmů. Práce tak odpovídá na položené otázky a splňuje svůj cíl.

Vedle tohoto základního pozitiva lze ale na práci mnoho věcí zpřesňovat.

V první řadě je práce nepřehledná. Místní názvy jsou částečně šifrovány, ale není jasné co je a co není šifrováno a o čem se tedy mluví. Číst 162 stran textu o prostorových vztazích a nemoci je vztáhnout k jasné vymezenému prostoru je komplikované již i z toho důvodu, že se na práci nedá efektivně navázat, polemizovat ani data ověřovat. Přitom obyvatelé Černého Mostu stejně pravděpodobně poznají, o jaké části sídliště je v jednotlivých pasážích řeč.

Další otázkou, která komplikuje porozumění, je terminologie. Sídliště jsou zajisté produktem modernity. V Čechách se jejich část dokonce váže na druhou vlnu urbanizace. Pojem modernistická sídliště je ale matoucí, neboť k modernitě se váže též bloková zástavba a historicismus 19. století a další formy bydlení. Bylo by tudíž lepší uvádět rozpětí let, o kterých se hovoří.

Dalším tématem, které by bylo k zamyšlení, je otázka mnohočetných forem vlastnictví a prostorových nároků jako specifika sídliště. Znovu zdůrazňuji, že pokládám téma vlastnictví a prostorových nároků za efektivní nástroj k explanaci prostorových vztahů na sídlišti, ale nikoli proto, že jsou zde specifické. Domnívám se, že na stejnou komplikovanost a provázanost vlastnických vztahů narazíme i v jiných částech města. Naopak by použití této optiky šlo dále zefektivnit tím, že by v terénu bylo systematictěji sledováno právní vědomí aktérů a významy, které vlastnickým nárokům připisují.

Dalším diskusním tématem je otázka sídliště jako reliktu socialismu, ukončeného projektu, který zde zůstal a řešíme otázku, co s ním. V první řadě již i v České republice existuje mnoho nejrůznějších typů sídlišť, a přestože se některé sobě podobají, vůbec to neznamená, že v nich bydlí stejní lidé a budují mezi sebou vazby na stejných principech. Totéž je pak možné vztáhnout na bývalý socialistický blok, kde také způsoby privatizace bytového fondu neprobíhaly stejně. Navíc ani v západních státech a ani na Černém Mostě se bytová výstavba v panelových domech nezastavila. Je pouze kvalitnější a domy vypadají nápaditěji. Co se týče osudu českých sídlišť, o většině z nich rozhodli jejich obyvatelé tím, že si v nich koupili byty. Michal Lehečka správně na mnoha místech ukazuje, že o osudu nemovitosti rozhoduje především vlastník a bez něho je další diskuse jen spekulativní. Doporučoval bych proto se této dikce v práci držet důsledně.

Práce splňuje veškeré nároky kladené na doktorskou disertační práci a doporučuji ji proto k obhajobě.

Doc. PhDr. Zdeněk Uherek, CSc.

oponent